

HISTORIEN OM EN FREDSSYMBOL

För att vara en fredssymbol har det rasat ovanligt många strider kring Chillidas granitsulptur på Stortorget i Lund. Om inte öppna strider så dock kittsliga, irriterade smägrål med i huvudsak ekonomiska motiv som slagträd i debatten, men med förstuckna estetiska värderingar i bakfickan.

Fråga är om iaste de två ledamöterna som väckte motionen om Stortorgets utsmyckning i stadsfullmäktige 1967 hade dragit tillbaka sin motion om de vetat vilka upprörda känslor den skulle komma att framkalla under itskilliga år framåt.

En sak är dock säker och det är att man har tyckt någonting - positivt eller negativt har inte spelat någon roll - om den 26 ton tunga stenbunlingen. Om jag med man här innefattar allt från konsthistoriker och komunalpampar till flanerande turister och stadens hundar. Och det är kanske alltid något att börja en sammanfattnings med....

Egentligen började debatten om Stortorgets utsmyckning redan på 30-talet och utmynnade den gången i en pristävling 1933. Det var då Axel Wallenbergs förslag föreställande jätten Finn med ett träd i handen segrade. Folkhornen döpte snart förslaget till "den vansinnige botanisten" och Lund förskonades turligt nog.

1933 talade man om den hänsyn utsmyckningen måste ta till rådhust och då stortorgsfrågan i slutet på 60-jalet åter blev aktuell talade man återigen om hänsyn men denna gång till stadshallen. Lunds konstnämnd som hede bildats 1957 fick i uppdrag att komma med ett förslag till utsmyckning - ett förslag som skulle ge staden füder en del problem och ett stort hål i kassan. Dåvarande ordföranden i konstnämnden professor Philip Sandelom diskuterade med sina kolleger i nämnden och stadshallens arkitekt Clas Anselm om vilken konstnär som skulle kunna tänkas vara lämplig utsmyckare av Stortorget. Man beslöt att kontakta Eduardo Chillida. - vem är det och varför just han, var det säkert mer än en som frågade sig.

Eduardo Chillida är född 1924 i San Sebastian i Spanien och är representerad med sina arbeten i flera länder i samband i världsvärlden. Han arbetar gärna i granit som i Pearl Harbour-monumentet utanför världsbanken i Washington, men även i stål och järn. Söder om Düsseldorf finns tex ett 70 ton tungt arbete bestående av ett stycke

gjutet stål. Dessutom kan man beskåda en Chillidaskulptur utanför Unesco-byggnaden i Paris och en i Basel. Chillida har fått motta staden Venedigs pris vid Biennalen 1958 och har även mottagit Grahampriset i Chicago. Det är alltså en allmänt välkänd skulptör som nu efter många svängar även finns representerad i Lund som enda stället i vårt land.

Professor Sandblom kritiserade Chillida i samband med en utställning som konstnären hade i Paris 1967. Den modell som Sandblom fastnade för på utställningen ansågs vara ett av konstnärens bästa arbeten - och samma år fick konstnären motta den första förslagsmodellen till utsmyckningen. I Lunds konstnäreruds berättelse 1967 kan man dock utläsa att arkitekt Anselm ansåg förslaget, med en skulptur i cortenstål eventuellt omringad av en damm, vara för för tungt och dominerande. Efter flera turer kunde man dock i februari 1969 presentera "fredsblocket" i granit för drätselkamaren som tillstyrkte nämndens förslag och ett anslag på 325.000 kronor. Nu började kampanjen om fredsblocket!

Skulpturen som konstnären kallar Campo Espacio de Paz - rymd av fred - är alltså en 26 ton tung kolosse som mäter 275 X 225 X 155 och som består av sex stycken sammankopplade granitbunlingar.

Namnet rymd av fred står som en motsats till slagfält och ofred, säger konstnären och menar att freden är symboliskt instängd för att kunna bevaras intakt inom sin stenram. Den dag då ofred inte längre härskar på vår jord ska en sten lyftas bort och freden bli fri. Skulpturen i sin svarta granit kan ses som en symbol över gott och ont - ett tidlöst verk som väntar.

Fidningarna som nu började呈现出 konstnären och hans fredsblock med blandad beundran och förfärsfaran kunde snart samla på högar med insändare från "argat skattebetalare". Chillida gick vis-sa tider som följetong i pressen och folk började engagera sig för och emot. - Förskräckligt, vad menas, utropade gamla lundabor i det närmaste enhälligt. Vad tyckte då de auktoriserade storstyckarna? Statsantikvarie Anders Mårtensson efterlyste en historisk lunda-anmälan liksom även docent Ragnar Blomqvist f.statsantikvarie och ordförande i föreningen Det gamla Lund. - Valet är en fullträff, ansåg däremot intendent Gunnar Bråhammar bland andra.

I mars var det dags för stadsfullmäktiges ledamöter att ta ställning till problemet Chillida-skulptur eller inte. Allt är rättare - om man skulle anslå medel eller inte. Det står nämligen i konstnämndens stadgar från 1957 att "konstnämnden äger att på egen hand verkställa inköp inom ramen för beviljade anslag", vilket indirekt betyder att fullmäktige inte har något med skulpturvalet att gögra. Under de fem kvart som ärandet diskuterades ville ingen av ledamöterna yttra sig om skulpturens konstnärliga kvalitet. De estetiska värderingarna låg dock hela tiden som mer eller mindre uttalade tyckanden i bakgrunden och man beslöt med 22 röster mot 19 att bordlägga frågan tillsvidare.

I april avgjordes trots allt frågan i stadsfullmäktige. Konstnämnden och drätselkammaren fick då 33 av stadens fäder på sin sida. Attta förordade avslag med centerpartister i majoritet och lika många avstod färn att säga sin mening. Lektor Gösta Lindeberg(m) i föreningen Gamla Lund läste upp en skrivelse mot skulpturvalet som trots medhåll från partikamrater och centerpartister åt alltså inte gjorde någon verkan.

Fredsskulpturen skulle alltså uppföras och Å K Fernströms granitindustrier i Karlshamn fick uppgiften att efter noggranna ritningar från konstnären tillverka skulpturen av samma slags granit som man vanligvit brukar använda sig av i gravstenar. Konstnämndens nye ordförande Rune Nordström, konsthallens amanuens Ingvar Svensson, Eduardo Chillida med fru var vid stenhuggeriet och inspekterade och konstnären fick sig även tillsänt en 20 kg granitklump för att provputsa fram den yta som skulpturne slutgiltigt skulle få. Allt för den perfekta resultatets skull.

Av de 325.000 kronor som Lunds stad beviljat till utsmyckningen skulle stenhuggeriets faktura gå på 200.000 kronor och Chillida skulle få resterande belopp. I denna veva devalverades cok dollarn vilket innebar en ekonomisk förunder för Lunds stad och ett bakslag för Chillida. Men bakslaget skulle snart bli större.

Under tiden som stenhuggeriet i Karlshamn kämpade med den sex styckena diskuterade man uppmöneringen på torget. Eftersom skulpturen skulle bli så tung och torget var vattensjukt var det ytterst

väsentligt att trycket fördelades jämt. Man skulle bli tvungen att fast förankra konstverket i jorden samtidigt som man fick ge akt på de ledningar som löper under torget och som inte fick skadas. Transporten från Karlshamn blev besvärlig och uppmonteringen bevakades noggrannt av arkitekten Anselm, byggnadschefen C E Holmberg och en representant från stenhuggeriet. Dethela gick dock vägen utan några som helst intermissioner.

Antligen invigning eller avtäckning! Den 17 maj 1972 överlämnade konstnämndens ordförande Rune Nordström Chillidaskulptüren till kommunfullmäktiges ordförande Arne Annmo under en festlig ceremoni. Alla VIP:s var närvarande och man får förmoda att det drogs åtskilliga suckar av lättnad - Stortorget hade äntligen fått sitt omdiskuterade fredsblock på plats. Men diskussionen var inte slut med det...

Då skulpturen varit uppmonterad en vecka kunde tidiga moggonflanörer beskåda ett litet grönt frågetecken målat på stenen. Någon hade ifrågasatt konstverket - kanske inte i sig själv utan som en symbol för ett kapitalistiskt samhällsuttryck. Strax innan invigningen hade de välbekant M:et i kingsize-format målats på Stortorget sstenläggning av anarkisten och miljökämpen Barry Bryant. M:et stod för begrepp som miljö, människa och mänsklighet - ett tecken för protest mot krig, hunger, fattigdom och miljöförstöring. Att det ca 5 X 5 meter stora M:et fick sin placering vid Chillidaskulpturen blev en indirekt protest mot Lunds stads förtryckar-agerande.

Nästa protestdrag var en i rödfärg målad sendens - klass mot klass - som upprörde presen. Man drog sig inte för yttryck som "vandaler, nödindigdåd" etc. Parkförvaltningens män fick rycka ut med borstar och rengöringsmedel för att återställa fredsblocket. Knappt var det gjort förrän det stod att läsa " vår kamp är klass mot klass - proletariatets diktatur" på stenen. Dessutom hade man krossat glas inne i skulpturen och placerat en lite gul blomma på toppen. Parkförvaltningen och journalisterna fick ytterligare jobb och man påpekade att det inte längre var frågan om någon impulshandling eftersom bokstäverna målats dit med hjälp av schab-

loner. Man protesterade vilt mot de vilda protesterna.

Efter sommarens "nidingsdåd" avslöjades att skulpturen inte var felfri. På pålimmade passbitar upptäcktes och man befaraade att stenen kunde spricka om inte felen rättades till innan vintern. Konstnämnden ställde genast ett krav till leverantören om ett nytt block av de sammanlagt sex delarna. Eftersom pengarna ännu inte var utbetalda sade man att om man inte fick ett nytt block så blev det inte heller några pengar. Firman i sin tur vidhöll att skulpturen en gång var godkänd. Från konstnämnden hävdade man att man endast godkänt de enskilda delarna - aldrig helheten.

Kommunkansliet inledde förhandlingar med firman och i november fick stenhuggerifirman Kullgrens Encka AB i Malmö byta ut det största blocket på sju ton. Arbetet krävde en 15 m hög kranbil och firman lär ha förlorat ca 25.000 kronor på bytesaffären.

Eventuellt kunde man använda det trasiga blocket till några gravstenar.

Hur tog nu konstnären själv dessa protester och demonstrationer bland de som skulle njuta av hans fredssymbol? Det man kan säga är med bestämdhet är att han i alla fall är missnöjd med skulpturens utformande med tonvikt på fogarna. Eftersom mästaren själv inte var nöjd åtog han sig att stå för kostnaderna för finjustering av fogarna vilket i praktiken innebar en arbodessängkning på 9.000 kronor. Chizzidis

Chillidas verk står numera med sin inneslutna fred som en liten oåtkomlig pusselbit väl synlig för alla flanerare. Kanske väcker den idag inte längre så upprörda känslor som för några ~~år~~ sedan och kanhända några av de mest envetna motståndarna har gett med sig och rent av accepterat fredblocket som ett naturligt inslag i lundabilden. Kanske planeras det nya revolutionära "nidingsdåd" i en ännu större skala än ett målat frågetecken. Campo Espasio de Paz står dock tyng och orublig kvar på sin plats ännu så länge. För någon fred verkar ju inte vara i sikte....